

PAPER

TO'QIMACHILIK SANOATIDA RESURS TEJAMKORLIK ASOSIDA MATO CHIQINDILARIDAN TOLA OLISH TEXNOLOGIYASI TAHLILI

A.S.Saidova^{1,*}, N.B.Fayzilloyeva¹, Abbosova Masuma Odilovna² and To'layeva Yorqinoy Akbarovna²

¹Buxoro Davlat texnika universiteti o'qituvchisi and ²S144-20 TTDIT talabasi

*saidova@gmail.com

Abstract

Ushbu maqolada bugungi kunda dolzarb bo'lgan to'qimachilik sanoatida resurs tejamkorlik muammosining echimi sifatida ishlab chiqarish va ishlab chiqarishda mato chiqindilaridan tola olishning barcha omillaridan iqtisodiy va samarali foydalanish bo'yicha – sanoatda resurs tejamkorlikning maqsadi o'rganildi.

Key words: sanoat; resurs; resurs tejamkorlik; ishlab chiqarish resurslari; iste'molchi resurslari; xom ashyo.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2024-yil 1-maydagi PF-71-son Farmoni to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari haqida bo'lib, unda resurslarni tejash va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan quyidagi asosiy yo'nalishlar belgilangan:

1. Xomashyo va materiallardan tejamkor foydalanish:

Respublikada ishlab chiqarilmaydigan xomashyo, materiallar, butlovchi buyumlar va ehtiyot qismlarni O'zbekiston hududiga olib kirishda bojxona bojidan ozod qilish orqali korxonalar xarajatlarini kamaytirish.

2. Energiya va suv resurslarini tejash:

To'qimachilik sanoat zonalarida suv tozalash inshootlarini qurish orqali suv resurslaridan samarali foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish.

3. Ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish:

To'qimachilikka ixtisoslashgan kichik sanoat zonalar va industrial texnoparklarni to'liq infratuzilma bilan ta'minlash, shu jumladan suv tozalash inshootlarini qurish ishlarini 2024-yil yakuniga qadar yakunlash.

4. Chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash:

To'qimachilik sanoat zonalarida ishlab chiqarish jarayonlarida ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun suv tozalash inshootlarini

qurish va chiqindilarni qayta ishlash tizimlarini joriy etish.

Ushbu chora-tadbirlar to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatida resurslarni tejash, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan. To'qimachilik sanoatida resurs tejamkorlik – bu xomashyo, suv, energiya va boshqa resurslarni samarali ishlatish, chiqindilarni kamaytirish va ekologik ta'sirni minimallashtirishga qaratilgan yondashuvdir. Bu sohada resurs tejamkorlik quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

1. Xomashyo samaradorligi

Ekologik toza materiallardan foydalanish – organik paxta, qayta ishlangan polyester kabi materiallar.

Xomashyo chiqindilarini kamaytirish – chiqindilarni qayta ishlash va qayta foydalanish.

2. Suv resurslarini tejash

Suvni qayta ishlash va filtratsiya tizimlari – bo'yoq va yuvish jarayonlarida suvning aylanishini ta'minlash.

Kam suv talab qiluvchi texnologiyalar – masalan, quruq bo'yash (dry dye) texnologiyasi.

3. Energiya samaradorligi

Energiya tejamkor uskunalar – past energiya talab qiluvchi mashinalar va avtomatlashtirilgan tizimlar.

Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish – quyosh panellari va shamol energiyasidan foydalanish.

4. Chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash

Matolarni qayta ishlash – foydalanilgan kiyim-kechak va ishlab chiqarish chiqindilaridan yangi mahsulot yaratish.

Zero-waste (nol chiqindi) dizayn tamoyillari – matolarning maksimal ishlatilishini ta'minlash.

5. Yashil ishlab chiqarish texnologiyalari

Kimyoviy moddalarni minimallashtirish – zararli bo'yoq va reagentlar o'rniga ekologik xavfsiz alternativalaridan foydalanish.

Uglerod izini kamaytirish – ishlab chiqarish jarayonida chiqayotgan CO miqdorini kamaytirish.

Resurs tejamlilik nafaqat ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga, balki ekologik barqarorlikni ta'minlashga ham yordam beradi. Hozirda ko'plab yirik to'qimachilik kompaniyalari ushbu tamoyillarga rioya qilishga harakat qilmoqda.

Ilmiy-texnik taraqqiyot yutuqlaridan foydalanishga asoslangan, iqtisodiy oshishning jadal resurslarini tejaydigan turiga otish munosabati bilan, kapitalning intensivligi va mahsulotning moddiy istemolini pasaytirish, mehnat unumdorligini oshirish, texnik-iqtisodiy korsatkichlar va mahsulot sifatini yaxshilash hamda resurslarni tejash imkoniyatlarini oshiradi. Resurslarni tejash muammosini hal qilishda ilmiy va texnik taraqqiyot muhim ahamiyatga ega bolsa, yangi uskuna va texnologiyalarni joriy etish juda murakkab va ziddiyatli jarayon hisoblanadi.

Muayyan ishlab chiqarish uchun "yangi texnologiya" kontseptsiyasiga asosan yondashuv – uning yordamida korxona oldidagi maqsadlarga qisqa vaqt ichida erishish imkoniyatini taminlaydi. Bunday chiqarish texnologiyasi mehnat unumdorligini va mahsulot sifatini yuqori darajaga kotarishi mumkin.

Iqtisodiy korsatkichlarining shakllanishi murakkab sharoitida korxona resurslaridan samarali va oqilona foydalanish muammosiga qiziqish ortmoqda. Resurslar sohasidagi boshqaruv qarorlarini optimallashtirish kelajakdagi vaziyatni samarali tahlil qilishni baholash masalalariga alohida etibor berishni talab qilmoqda. Korxonaning moliyaviy siyosatining xususiyatlari resurslardan foydalanishning turli xil variantlarini har tomonlama kompleks iqtisodiy baholash zarurligini korsatmoqda.

Sanoatda xomashyoning samaradorligi juda katta ahamiyatga ega, chunki u mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari tarkibining 70 foizidan yuqorisini tashkil etadi. Shu sababli, tayyor mahsulotlar bozorida bir xil xomashyo turlaridan keng foydalanish, hamda materiallardan foydalanish meyorlarining pasayishi kuzatiladi.

Shunday qilib, hozirgi bosqichda ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning muhim muammolaridan biri barcha sohalarida mahsulotlarning moddiy istemol qilinishini kamaytirish, xom ashyo va materiallardan foydalanishni yaxshilashni, har bir korxonada xazinalardan oz vaqtda va toliq foydalanishni belgilovchi omillarni har tomonlama organish hisoblanadi. Bu yuqori keltirganimizdek, material sarfi bilan ajralib turadigan tikuvchilik sanoatiga toliq tegishli. Malumki, kiyim-kechak narxidagi materiallar xarajati 80-90

"Chiqindilarsiz texnologiya – bu ishlab chiqarish usuli bolib, unda barcha xom ashyo va energiyadan oqilona va har tomonlama foydalaniladi: xom ashyo – ishlab chiqarish – istemol – ikkilamchi resurslar va atrof muhitga har qanday tasir uning normal ishlashini taminlanishidir.

Chiqindisiz ishlab chiqarishni tasavvur qilishning iloji yoq, albatta ammo chiqindilar ishlab sanoat tizimlarining normal ishlashini xalaqit bermasligi kerak. Chiqindisiz ishlab chiqarishni yaratish juda murakkab va uzoq jarayonni nazarda tutadi. Chiqindisi kamaytirilgan ishlab chiqarish deganda, ularning natijalari atrof muhitga tasiri sanitariya-gigiena meyorlari oshmasligi lozim.

Shu bilan birga, texnik, iqtisodiy, tashkiliy yoki boshqa sabablarga kora xom ashyo va materiallarning malum qismining chiqindilarga aylanishi bilan uzoq muddatli saqlash yoki yoq qilish uchun yuborilishi mumkin. maldagi qonunchilikka muvofiq sanitariya va ekologik meyorlarini buzadigan korxonalar bolmasligi kerak yoki yopilishi kerak, yani barcha zamonaviy korxonalar chiqindilari kamaytirilgan va chiqindilarsiz bolishi kerak. Chiqindisiz ishlab chiqarishni yaratishda bir qator murakkab tashkiliy,

texnik, texnologik, iqtisodiy, psixologik va boshqa muammolarni hal qilish kerak.

Chiqindisiz ishlab chiqarishni rivojlantirish va amalga oshirish uchun bir-biriga bogliq bolgan bir qator printsiplarni ajratish mumkin. sosiyi – izchillik printsipti. Unga muvofiq har bir alohida jarayon yoki ishlab chiqarish butun sanoat dinamik tizimining elementi sifatida, shu jumladan moddiy ishlab chiqarish, insonning iqtisodiy darajasi, tabiiy muhit bilan bogliqligini hisobga oladi. Shunday qilib, chiqindisiz ishlab chiqarishlarni yaratish asosida yotgan izchillik printsipti ishlab chiqarish, ijtimoiy va tabiiy jarayonlarning mavjud va osib borayotgan bogliqligi va ozaro bogliqligini hisobga olishi kerak.

Chiqindisiz ishlab chiqarishni yaratishning yana bir muhim printsipti bu resurslardan foydalanishning murakkabligi. Ushbu tamoyil xom ashyoning barcha tarkibiy qismlaridan va energiya resurslari potentsialidan maksimal darajada foydalanishni talab qiladi. Malumki, deyarli barcha xom ashyo murakkab va ortacha, uning uchdan bir qismidan koprogi faqat uni qayta ishlash bilan olinadigan elementlar bilan bogliq.

Ishlab chiqarishning tabiiy va ijtimoiy muhitga tasirini cheklash, uning hajmining rejaga asosan oshishini va atrof-muhitning mukammalligini hisobga olgan holda, talablarni chiqindisiz ishlab chiqarishni yaratish uchun kam bolmagan muhim tamoyillarga boglash kerak. Ushbu tamoyil, birinchi navbatda, atmosfera havosi, suv, quruqlik yuzasi, mahalliy resurslar va aholi salomatligi kabi tabiiy va ijtimoiy resurslarni saqlash bilan bogliq. Shuni takidlash kerakki, ushbu printsiptni amalga oshirish faqat samarali monitoring, atrof-muhit xavfsizligini taminlash va uni kop bosqichli boshqarish bilan birgalikda amalga oshiriladi.

To'qimachilik sanoatida resurs tejamlilik – bu xomashyo, suv, energiya va boshqa resurslarni samarali ishlash, chiqindilarni kamaytirish va ekologik ta'sirni minimallashtirishga qaratilgan muhim yondashuvdir.

Shuningdek, ilmiy-texnik taraqqiyotning rivojlanishi resurslarni tejovchi innovatsion texnologiyalarni joriy etish, chiqindisiz ishlab chiqarish tizimlarini yaratish va barqaror iqtisodiy o'sishga erishish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, zamonaviy "nol chiqindi" (zero-waste) ishlab chiqarish tamoyillarini qo'llash va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hozirgi davrda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Umuman olganda, to'qimachilik sanoatida resurs tejamlilik nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanishni ham ta'minlaydi. Bu esa sohaning kelajagi uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar

1. Gafurova N. T., Hikmatov N. I., Azimova G. A., Hamroyeva M.R., Safronova M.V. Poluchenie i primeneniye netraditsionnix volokon v sovremennoy tekstil'noy promyshlennosti, Fan va texnologiyalar taraqqiyoti, ilmiy – texnikaviy jurnal, Buxoro, 2019 y., № 5, 371-378 b.
2. Gafurova N. T., Xujayeva M.B., Salomov I.S., Izuchenie ispol'zovaniya tekstil'nix otxodov v sovremennoy promyshlennosti, Mezhdunarodnaya nauchaya konferentsiya "Innovatsionniye resheniya inzhenerno-texnologicheskix problem sovremennogo proizvodstva", Buxoro, 14-16 noyabrya 2019 g., S.607-610
3. Rasheva O. A., Petryashova M. V. Resursosberegayushchaya politika – preimushchestvo v usloviyax rynochnoy

ekonomiki//Mezhdunarodniy jurnal prikladnix i fundamental'nix issledovaniy. 2016. № 8-4. S. 505-508;

4. Ol'shanskiy A. I. Osnovi energosberezheniya. Vtorichniye energeticheskiye resursi: sbornik zadach/ A. I. Ol'shanskiy, N. V. Belyakov; UO «VGTU». – Vitebsk, 2010. –146s.
5. Murashova V. E., Kurochkin I. A., Voloshchik T. E., Issledovanie teploprovodnosti igloprobivnix netkaniyx materialov iz termostoykix volokon, 2007, № 3 (298), Tekhnologiya tekstil'noy promyshlennosti, S. 85-87
6. Nechaxin N. V. Razrabotka processa razvolokneniya tekstil'nix otxodov iz ximicheskix volokon i ix ispol'zovanie v netkaniyx geotekstil'nix materialax, avtoreferat po VAK RF 05.19.02, kandidat texnicheskix nauk, 2001, Moskva
7. Otxodi proizvodstva xlopchatobumajnix tekstil'nix materialov sortirovaniye. Texnicheskiye usloviya, GOST 4643—75, Moskva
8. Resursosberezhenie. Obraxchenie s otxodami. Termini i opredeleniya, GOST 30772-2001, Moskva
9. Otxodi voloknistiye xlopkozavodov. Texnicheskiye usloviya GOST 6015-72, Moskva